

Het zotte testament van Aert van Veltwijck

Inleiding

Eigenlijk is het verwonderlijk hoeveel informatie we nog kunnen terug vinden over een persoon die leefde in het begin van de 16de eeuw. De schepenregisters van Antwerpen lieten ons toe het verhaal over Aert van Veltwijck te schrijven in een eerste artikel op de website www.schattenvanekeren.be onder 'Publicaties' met als titel: *Dossier Veltwijck - deel 1: Aert van Veltwijck*. Tijdens de kasteelfeesten van 2022 stond Aert centraal als koopman die de lakens uitdeelde. Bij een lezing die toen werd gegeven werden nieuwe ontdekkingen toegelicht. Die nieuwe ontdekkingen komen in dit artikel ter sprake. We weten dat Aert een rijke lakenkoopman was met meerdere bezittingen in Antwerpen, Bergen op Zoom, Ekeren, Merksem en Steenbergem. Wat ons echter vooral interesseert is de vraag waar hij woonde. Aert woonde natuurlijk niet het hele jaar in Ekeren in zijn hof van plaisantien. Het hof in Ekeren was slechts een zomerhuis. Zo'n kasteel was in de winter trouwens niet te verwarmen. Een lakenkoopman moet in de stad zijn om de kost te verdienen. Dat betekent dat hij regelmatig moest verblijven in Bergen op Zoom en ook in Antwerpen. Nadat we de woonhuizen van Aert min of meer in kaart gebracht hebben gaan we in op het testament van Aert van Veltwijck dat door de erfgenamen 'sot' werd genoemd.

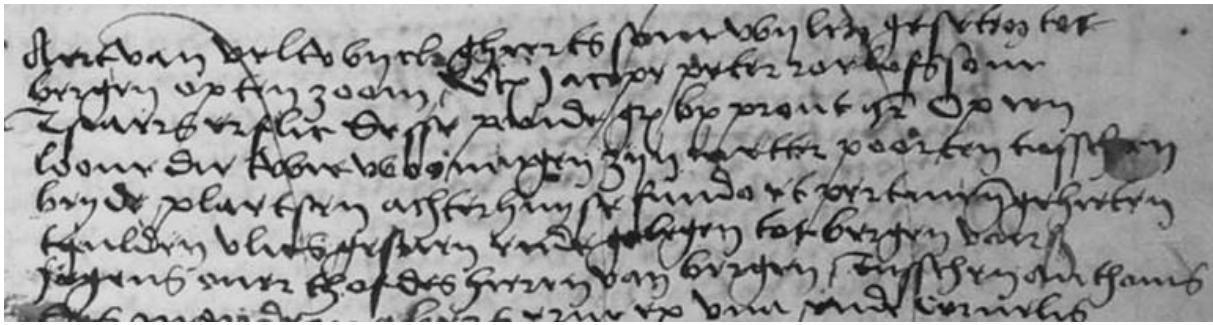
De woning van Aert van Veltwijck in Bergen op Zoom.

Het belang van Aert van Veltwijck voor Bergen op Zoom wordt geïllustreerd door de vondst van de gemeentearchivaris Corneel Sloomans die tijdens de oorlogsjaren in de stadsrekeningen van het jaar 1525 een bijzondere akte vond. Daarin stond dat 16 personen rouwklederen zouden krijgen op stadskosten om een plechtig requiem bij te wonen. Ook 12 arme mannen werden in het zwart gekleed om met hun toortsen, gesierd met het stadswapen van Bergen op Zoom de rouwstoet voor te gaan. Het gaat in de akte om de begrafenis van Philips van Glymes, heer van Walhain (1498-1525). Hij was een zoon van Jan III van Glymes heer van Bergen op Zoom en overleed als jonge man, 27 jaar oud. De stad kocht hiervoor het benodigde zwart laken bij Aert van Veltwijck.

'In den eersten gecocht van Aernt van Veltwijck drie zwertte lakenen, elck laken voer 9 pond Vlaams, om daer mede te cleedenen drosset, scoutet, borgermeesteren ende scepenen, rentmeesters ende secretaris tot 16 personen toe, elcken 7 ellen laken'.

Dat Aert van Veltwijck zo goed gekend was in Bergen op Zoom komt misschien ook doordat hij woonde tegenover het kasteel van de heren van Bergen.

We vonden in het Stadsarchief Antwerpen in schepenregister SR 162 van het jaar 1522 de volgende akte:

SR 162-71 jaar 1522 op 5 juli: Aert van Veltwijck Gheertssone wijlen geseten tot Bergen opten Zoom vercocht Jacope Peter Roelofssone tsaers erflic sesse ponde groten Brabants ... op een loove die twee wooningen zijn metter poorten tusschen beyde plaetsen, achterhuysse ... geheeten t Gulden Vlies gestaen ende gelegen tot Bergen voers jegens over thof des heeren van Bergen ...

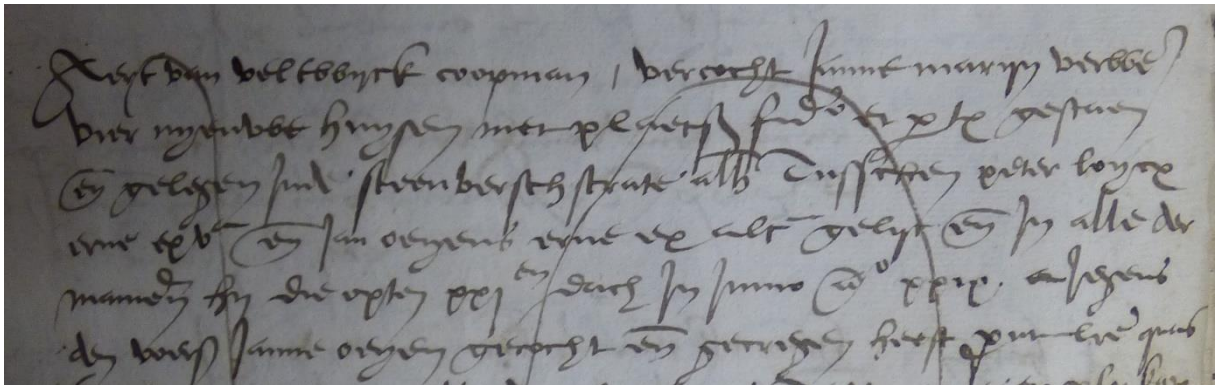
Het Gulden Vlies met adres Steenbergsestraat 5 bestaat nog steeds. Het werd intussen natuurlijk diverse malen verbouwd. Zo werd in de 18de eeuw de bakstenen gevel vernieuwd. Op het onderstaande plan van 1832 staat het huis aangegeven onder nummer 1212. Na de dood van Aert van Veltwijck ging het huis over op diens oudste zoon Pauwel. Het Gulden Vlies stond dus te Bergen op Zoom tegenover het huis van de heren van Bergen die in 1533 zouden worden verheven tot markiezen (markgraaf). De bovengevel van het Gulden Vlies zou nog balken bevatten uit de tijd van Aert.

Het Markiezenhof werd gebouwd rond 1485 onder leiding van de Mechelse bouwmeesters Antoon I Keldermans en Rombout II Keldermans zijn zoon in opdracht van Jan II van Glymes, bijgenaamd Jan metten Lippen (1417 - 1494), heer van Bergen op Zoom. In 1511 was het paleis voltooid. Jan III van Glymes werd opgenomen in de Orde van het Gulden Vlies in 1481. Mogelijk dat Aert het huis gebouwd heeft en dat hij daarbij gedacht heeft aan zijn overbuurman.

Met dank aan: Team Dienstverlening Studiezaal West-Brabants Archief

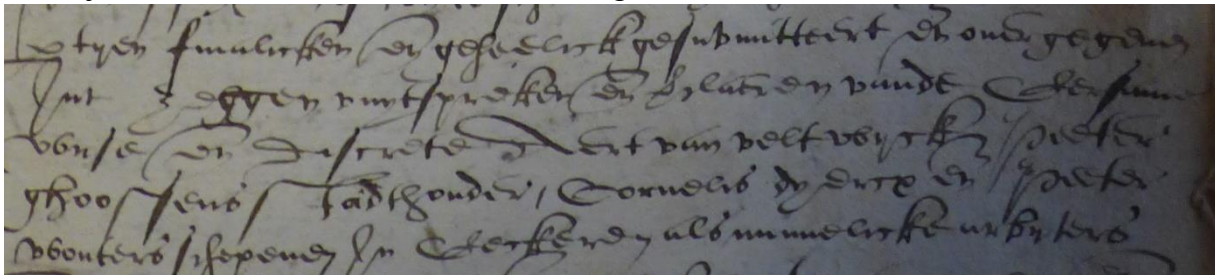
Aert had meerdere huizen in de Steenbergsestraat. Zo verkocht hij in 1530 vier nieuwe huizen in dezelfde straat die hij kort daarvoor gekocht had.

SR 177-170 jaar 1530: Aert van Veltwijck coopman vercocht Janne Marijn verwer vier nyeuwe huysen met plaetsen .. gestaen ende gelegen inde Steenberschstrate alhier tusschen Peter Loycx erve ex una ende Jan Oeyens erve ex altera gelijc ende in alle der manieren hij die opten 21 juni 1529 jegens de voers Janne Oeyen gecocht ende gecregen heeft.

Ekeren

Ook in Ekeren was Aert goed gekend want we vinden in RAA (Rijksarchief Antwerpen) - register 174 in het jaar 1557 de vermelding van de eerbare wijze ende discrete Aert van Veltwijck als een van de scheidsrechters in een geschil.

'Eerbare wijze ende discrete Aert van Veltwijck' op de tweede en derde regel in RAA-174 fol. 50 in het jaar 1557.

Het rijke huwelijk van Aert van Veltwijck

Het huwelijk met Katline van Eynde Pauwelsdochter werd voltrokken vóór 21 juli 1523. Het huwelijk zou uiteindelijk leiden tot de geboorte van 8 kinderen waarbij de oudste zoon, Pauwel, werd genoemd naar de vader van Katline. Door het huwelijk nam de rijkdom van koopman Aert gevoelig toe.

Aert van Veltwijck geerlinxsonne ende Katline van
 Eynde Pauwels dochtere zijn wettich wijff / Bekende
 in brenyden hen volcomelick ende al ... voldaan van den voers
 Pauwelse van Eynde van alsulcken 2.000 guldenen eens,
 cleederen, riemen, ringen ende juweelen als de zelve
 Pauwels hen in hueren huwelijcke toegeseyt ende
 geloeft hadde. Dairmit dat hi hi daer af
 was al tot al dinge dat dervan is in vande
 gheschreyt ende in vande gheschreyt ende
 hi. Antwerpen / Sijlons.

21 July

SR 164-31 jaar 1523 21 juli: Aert van Veltwijck Geerlinxsonne ende Katline van Eynde Pauwels dochtere zijn wettich wijff bekenden ende verlijden hen volcomelick ende al ... voldaan van den voers Pauwelse van Eynde van alsulcken 2.000 guldenen eens, cleederen, riemen, ringen ende juweelen als de zelve Pauwels hen in hueren huwelijcke toegeseyt ende geloeft hadde.....

Het woonhuis van Aert van Veltwijck in Antwerpen

Die toegenomen rijkdom stelde Aert in staat om in 1529 een groot huis in Antwerpen te kopen en dat bezit later uit te breiden tot een compleet huizenblok.

Aert van Veltwijck
den 30sten february 1545

Aerdt van Veltwijck
Coopman

Aert van Veltwijck (coopman) ende
jouffe Katlyne vanden Eynde ende
hen adjunct Pauwels van Veltwijck
hen sone, meester Gheert van Veltwijck
raedt ende secretaris der keyserlicke
majesteyt ende Jan van Monickhoven
heure vrienden en magen inden name
van Gheerde, Janne, Jaspere, Melchior,
Balthazar, Aerde ende jouffre
Katlyne van Veltwijck des voirs
Aerts ende jouffr Katlijnen vanden
Eynde wettige kinderen ... gaven
terve Joose vanden Steene coopman
x Marien tHeymans dochter een huys
van voer tot achter metter poorten,
plaetsen achterhuysinge, hove,
gange, stove, galeryen, stalle...
geheeten dWout gestaen ende
gelegen inde Coepoortstrate alhier
tusschen thuys geheeten den Hert
ex una ende het nabesceven huys
geheeten den Tuymeeler ex altera
comende achter vuyte met eenen
gange opten Goddaert, met noch
twee wooningen (gest neffens
malcanderen opten Goddaert).

SR 219-30 - jaar 1545: Aerdt van Veltwijck coopman x Katlijne vanden Eynde met hen adjunct Pauwels van Veltwijck hen sone, meester Gheert van Veltwijck raedt ende secretaris der keyserlicke majesteyt ende Jan van Monickhoven heure vrienden en magen inden name van Gheerde, Janne, Jaspere, Melchior, Balthazar, Aerde ende jouffre Katlyne van Veltwijck des voirs Aerts ende jouffr Katlijnen vanden Eynde wettige kinderen ... gaven terve Joose vanden Steene coopman x Marien tHeymans dochter een huys van voer tot achter metter poorten, plaetsen achterhuysinge, hove, gange, stove, galeryen, stalle... geheeten dWout gestaen ende gelegen inde Coepoortstrate alhier tusschen thuys geheeten den Hert ex una ende het nabesceven huys geheeten den Tuymeeler ex altera comende achter vuyte met eenen gange opten Goddaert, met noch twee wooningen (gest neffens malcanderen opten Goddaert).

In het vervolg van de akte wordt het buurhuis tZwertlammeken genoemd en verder:

Ende gelijck de voirmoenden Aert van Veltwijck de voirs huys geheeten dWout metten voirs twee huysen gestaen opten Goddaert ... opten 9 meerte anno 1528 jegens Katlyne van Offen .. terve genomen ende tvoirs huys genaempt den Tuymeeler 25 augusti lestleden jegen Jan Dansque gecocht ende gecregen heeft gehad.

SR 219 jaar 1545 – 30 vervolg: Ende gelijck de voirmoenden Aert van Veltwijck de voirs huys geheeten dWout metten voirs twee huysen gestaen opten Goddaert ... opten 9 meerte anno 1528 jegens Katlyne van Offen .. terve genomen ende tvoirs huys genaempt den Tuymeeler 25 augusti lestleden jegen Jan Dansque gecocht ende gecregen heeft gehad.

Het huizenblok dat ook de buurhuizen van dWout omvat zou in delen worden verkocht. Het huis Swert Lam ten noorden van de Tuymeleer werd verkocht in 1543 (SR 210-190). De Tuymeleer en dWout werden pas verkocht in 1546 kort na de aankoop van het domein in Ekeren in 1545.

Tussen 1529 en 1546 woonde Aert hoogstwaarschijnlijk in het huis dWout. Een huis dat overigens al in de schepenregisters van Antwerpen wordt genoemd vanaf 1431 (SR 18-201). Dankzij onderzoek door twee collega's (Marc Hendrickx en Wim Verhaeghe) van de werkgroep 'Thuis in Archief' weten we ook waar dit huis stond: Lange Koepoortstraat 35 tegenover de Zirkstraat.

Net als het huis in Bergen op Zoom bestaat ook dit huis in Antwerpen nog steeds. Natuurlijk is ook dit pand diverse malen verbouwd. Verrassend genoeg gaat het in een bouwaanvraag van 1887 om een winkel en magazijn van laken en wollenstoffen. Toen lakenkoopman Aert van Veltwijck dWout kocht in 1529 (huidige jaartelling) was er sprake van een huis met twee winkels voor in de Koepoortstraat met een gang tussen deze winkels, keuken, beste kamer, binnenplaats, achterhuis, galerij die waarschijnlijk voor- en achterhuis met elkaar verbond, een hof en een stal.

Waar Aert na 1546 in Antwerpen heeft gewoond is onduidelijk. Zijn testament werd besproken in een huis gestaan aan de Rodepoort te Antwerpen. Dit was de poort die vanuit Antwerpen leidde naar Ekeren. We weten echter niet om welk huis het hier gaat. Het is wel zo dat Pauwel van Veltwijck tussen 1580 en 1604 wordt genoemd betreffende een aantal huizen in Klapdorp maar dit was dus lang na de dood van zijn vader.

Vogelvluchtplan rond 1525; de Rodepoort

Het zotte testament

Gezien de vele bezittingen van Aert is het des te meer verwonderlijk dat de erfgenamen het gingen aanvechten.

Aert van Veltwijck had in 1557 een testament laten opmaken voor notaris Willeboort van Nieuwenhoven te Ekeren. Dat testament vonden we niet terug maar wel een akte waarin de erfgenamen het testament aanvochten. Katline van den Eynde was reeds overleden in 1559 en Aert volgde in 1560.

In schepenregister *SR 288-79-92* van het jaar 1562 stonden als erfgenamen van Aert van Veltwijck en zijn echtgenote Katline vanden Eynde genoemd:

Meester Gheeraerd, Aernout, Jaspaer, Hieronimo, de kinderen van de overleden zoon Jan (Diericke en Catlynen van Veltwijck), Pauwels, Melchior ende Catlynen van Veltwijck x Fernando Das.

Naast de kinderen waren er echter nog andere erfgenamen.

Zoals zoveel mensen deden gaf Aert in testament belangrijke giften aan goede doelen. Het was natuurlijk belangrijk voor het zielenheil om vrijgevig te zijn en dan nog het liefste na de dood.

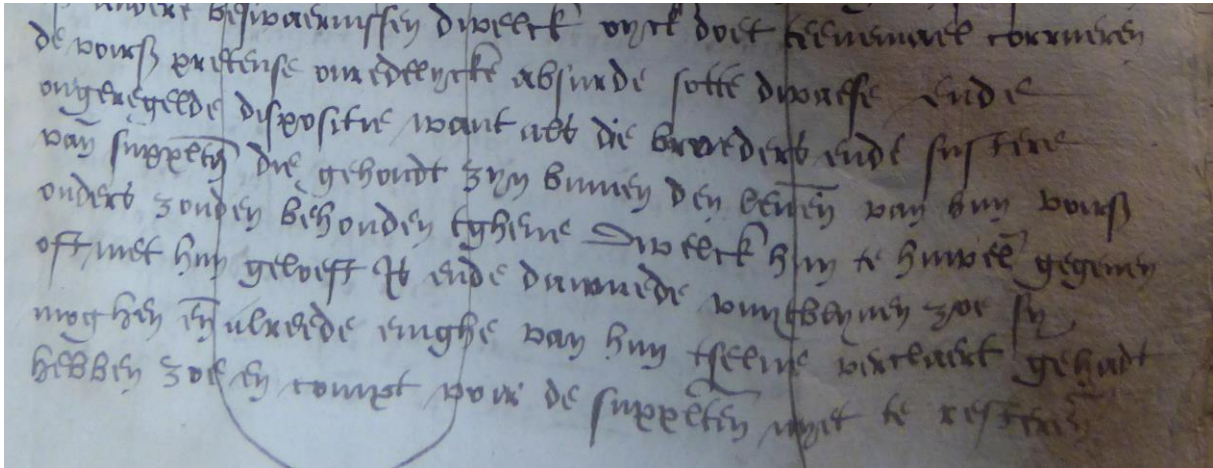
In het testament waren verder opgenomen:

- De kinderen van neef Geraert van Veltwijck voor wie oom Aert voogd was. Geraert van Veltwijck was gestorven in 1555 als ridder en trezorier van de orde van het Guldenvlies en raadsman van Karel V. Hij was gehuwd in 1548 met Anna (Johanna) Transilvana.
- De armenkamer van Bergen op Zoom.
- De armenkamer van Antwerpen.
- Het Sint Liesbeth gasthuis te Bergen op Zoom.

Verder waren er onder de kinderen ook nog schuldeisers: Pauwel, Melchior en Katelijne van Veltwijck x Fernando Das hadden nog recht op de uitbetaling van de afgesproken huwelijksvoorwaarden.

Deze kinderen van Aert verklaarden niet te hoeven delen in de erfenis maar wel dat ze de uitbetaling van de huwelijksvoorwaarden eisten. Zij deden dus afstand van de erfenis om op die manier ook mogelijke proceskosten voor de Raad van Brabant te vermijden.

Gezien het grote aantal kinderen en de overgebleven beperkte bezittingen hebben de andere kinderen het over het testament als 'onredelycke absurde sotte dwaese ende ongeregelde dispositie'.

SR 288-fol. 84 - De voirs pretense onredelycke absurde sotte dwaese ende ongeregelde dispositie, want als die brueders ende sustere van supplianten die gehouden zyn binnen den leuenen van hun voirs ouders zouden behouden tghene dwelck hun te huwelic gegeven oft met hun gelooft is ende dairmede vuytblyven zoe sy moghen ende alreede enighe van hun tselve verclaert gehadt hebben zoe en compt voir de supplianten nyet te resterende.

De overgebleven kinderen: Meester Gheeraerd, Aernout, Gaspar en Jeronimus van Veltwijck die ook optreden voor de kinderen van hun overleden broer Jan wensen dat het testament van vader en moeder ongeldig wordt verklaard. Uitvoering van het testament zou voor de kinderen en kleinkinderen nadelig zijn en leiden tot tweedracht en twist.

Uiteindelijk werden met de schuldeisers overeenkomsten gesloten maar konden de erfgenamen de schulden niet meer betalen waardoor het kasteel moest worden verkocht. Anna (Johanna) Transilvana weduwe van Gheraerd van Veltwijck kocht in 1569 het hof van Veltwijck. Ze was eigenaar tot 1615 en hertrouwde met Prosper van Geneve.

Tenslotte

Hiermee is het verhaal rond Aert van Veltwijck nog niet geheel verteld. Zo heeft Aert zich in opdracht van zijn zoon Pauwel schuldig gemaakt aan afpersing, maar dat is een heel ander verhaal.

Ad van Oeffelen – vrijwilliger DAN